

Posudek oponenta na disertační práci mgr. Hany Valentové „Posttraumatický růst u adolescentů a mladých dospělých“.

Cílem práce je analýza posttraumatického růstu u adolescentů a mladých dospělých prostřednictvím zachycení změn vyvolaných prožitým traumatem. Téma práce je vhodně zvolené, je aktuální a důležité, protože jde o proces, který má dopad na další život takového jedince. V úvodu autorka vysvětluje důvody volby daného tématu a svého přístupu k jeho zkoumání. K tomu lze dodat, že trauma spojené s utrpením a se ztrátou sice může vést k pozitivním změnám, tj. posttraumatickému růstu, ale nemusí tomu tak být vždycky.

V teoretické části se autorka opírá o humanistickou psychologii A. Maslowa a C. Rogerse. Text je zpracován s porozuměním, a je zřejmé, že jej autorka dostatečně promyslela. Koncept Tedeshiho a Calhouna vychází ze 3 základních oblastí, v nichž je třeba zdůraznit především změnu chápání sebe sama a změnu životního přístupu. Její důraz na existenciální perspektivu je zřejmý ze zpracování kapitoly 2.2. Pojetí smrti a její význam pro člověka vysvětluje velmi důkladně, s použitím mnoha citací. Zařazení konceptu existenciální analýzy V. Frankla do tohoto pojetí patří. On je i jedním z těch, kdo prožili posttraumatický růst a jeho výklad tohoto procesu je přínosný pro pochopení podstaty takového dění. Kapitulu doplňuje analýza tématu smrti v pojetí existenciální psychoterapie D. Yaloma. Krátké citace v textu přispívají k objasnění podstaty daného problému.

Vznik konceptů posttraumatického růstu autorka popisuje a analyzuje v následující kapitole, kde uvádí i případné výhrady a upozornění na rizika s nimiž je spojen. Konceptu a popisu modelu PTG, tj. posttraumatického růstu je věnována následující kapitola. Začíná definicí a pokračuje podrobnějším vysvětlením. Zařazení této kapitoly je vzhledem k tématu práce samozřejmé. Str. 40 dole – lze oponovat, že by dlouhodobý silný stres nemohl být stimulem dalšího osobního růstu. Hranice mezi oběma přístupy není tak jednoznačná. Trauma a krize mají silný subjektivní náboj, což autorka v dalším textu zohledňuje. V kapitole 4.3 popisuje proces v jehož průběhu dochází k posttraumatickému růstu. Těžko lze předpokládat, že by šlo jen o kognitivní zpracování událostí, musí mít i významný emoční dopad. Metafora zemětřesení je přijatelná. Lze souhlasit s názorem, že ruminace funguje jako mechanismus umožňující zpracování takové události, které se postupně může stát konstruktivnější.

Hodnocení změny jako výstup PTG – je zřejmé, že se v průběhu zpracovávání traumatu člověk o sobě leacos dozví, což mu umožní lépe porozumět i ostatním a životu obecně, a hledat v něm něco pozitivního. Dotazník PTGI jako sebesupozovací metoda může sloužit k hodnocení posttraumatického růstu. Určitou nevýhodou je, že je zaměřen hlavně na možný růst a nebere v úvahu, že k němu nemusí vždycky dojít. Oblasti zkoumání posttraumatického růstu mohou být různé, autorka v této kapitole směřuje k situacím, které jsou spojeny s ohrožením života, i když leckdy jde spíš o ohrožení jeho dosavadní kvality (viz analyzované případy). Význam subjektivního hodnocení prožitého traumatu je zřejmý, tak je tomu v podobných situacích vždycky.

Cílem práce bylo zjištění faktorů, které ovlivňují posttraumatický růst a vymezení obecných výsledků tohoto procesu. Výzkumné teze jsou jasně vymezené a lze je akceptovat. Prožité trauma může vést k určitému vzorci změn, který by potvrdil obecný základ tohoto procesu. Použití kombinace kvantitativní a kvalitativní metody je vhodné, protože může eliminovat zkreslení vyplývající z použití každé z nich. Autorka si stanovila několik základních výzkumných otázek, na které by měl odpovědět dotazníkový výzkum a na jejich základě zformulovala hypotézy. Vymezení hypotéz doprovází podrobný text, který vysvětluje jejich

volbu a souvislosti. Dotazník Tedeschiho a Calhouna má 21 položek, které jsou zaměřeny na různé oblasti. Dotazník byl zadáván skupinově. Zkoumaná skupina byla dostatečně velká, tvořilo ji celkem 407 respondentů. Průměrný věk pokusných osob byl 19 let (plus minus 2 roky). Vysvětlení důvodu vyřazení 51 dotazníků lze akceptovat.

V následujícím textu autorka uvádí přehled závažných událostí, které probandi prožili. Prožité traumatizující události rozlišuje podle toho, o co šlo. Uvádí i přehled výsledků analýzy dat, včetně jejich subjektivního dopadu, podle jednotlivých kategorií. Dále se zabývá vlivem těchto událostí na pocíťované ohrožení života a analyzuje dopad této události. Byl potvrzen význam subjektivního hodnocení události, důležitá je i subjektivně prožívaná míra dopadu této události na život jedince. V této souvislosti se zabývala i vlivem vnímaného dopadu traumatických události na posttraumatický růst. Sledované skupiny se nelišily podle délky doby, která uplynula od události, to znamená, že k posttraumatickému růstu může dojít relativně brzy a že tato změna přetrvává i v dalším období. Snahu autorky o ověření psychometrických vlastností dotazníku lze ocenit. Výsledky faktorové analýzy potvrdily, že jednotlivé faktory nejsou zcela nezávislé, což bylo možné předpokládat. Možná by stálo za to zkusit i dvoufaktorové řešení, i když z výsledků je zřejmé, že v něm dominuje jeden faktor.

Kvalitativní výzkum – autorka vymezuje základní výzkumné otázky, které se k dané problematice vztahují. Použitá metoda rozhovoru je pro daný účel vhodná. Počet respondentů je vzhledem k použité metodě dostačující. Záznam rozhovorů autorka analyzuje podle událostí, které pokusná osoba chápe jako hlavní podnět následné změny. Použité metafory jsou občas matoucí, protože není úplně jasné, co všechno zahrnují. Nicméně samotný postup lze považovat za vhodný.

V další kapitole se autorka snaží odpovědět na otázku, zda existuje specifický charakter, resp. vzorec změn, které jsou výsledkem posttraumatického růstu. (Termín „tvar“ reakcí a změn není nejlepší možnou variantou.) Autorka výsledky rozhovoru interpretuje v rámci odpovědi získaných s pomocí dotazníku. Jistě jde i o jiné kategorie ohrožení, které by stály za analýzu. Nejenom smrt, ale i další život a jeho kvalita. Klade důraz na přítomný okamžik, „tady a teď“ a hodnotovou bilanci. S tím lze souhlasit, posttraumatická změna vede k hodnotové bilanci a změnám v hodnotové hierarchii. Koncentrace autorky na téma smrti je až příliš velká.

Model existenciálně prožitého traumatu je závěrem snahy autorky o zachycení průběhu vyrovnávání s prožitým traumatem. Zpracování tématu, které má značně dramatickou podobu, prezentuje v přehledném schématu. Z něho vyplývá, že člověk nejprve prožije nějaké trauma a s ním spojenou úzkost a poté se pokouší hledat způsob, jak se s ní vyrovnat, s pomocí někoho či něčeho. Výsledkem je změna sebepojetí, resp. identity a s ní spojených hodnot.

Diskuze zahrnuje i hodnocení dotazníku PTGI, lze souhlasit s autorkou, že výsledky závisí i na interkulturních rozdílech. Výsledný skóre může skutečně vyjadřovat celkovou míru změny. Pojednání o limitech dotazníku PTGI je užitečné, leckdy může jít o iluzi pozitivního růstu, která funguje jako obranný mechanismus. Chybění položek, které by byly zaměřeny na zjišťování negativních změn, může vést ke zkreslení výsledku. Pro posttraumatický růst může být důležité i ohrožení kvality života, nemusí jít jen o úvahy o vlastní konečnosti, leda snad o konci života v jeho dosavadní podobě. Autorka uvádí i výsledky testování hypotéz, text je přehledný. Je sympatické, že se zabývá i limity vlastní studie. Model bitvy – použité metafory, včetně metafor pro 3 základní oblasti (např. hlavní tábor) porozumění problému občas spíše komplikuje. Závěr je shrnutím celé práce a získaných výsledků. Občas by bylo vhodné text více rozčlenit, přispělo by to k lepší orientaci čtenáře.

Souhrnné hodnocení práce:

- Téma práce bylo vhodně zvoleno, je aktuální a získané výsledky mohou přispět k lepšímu porozumění problémům spojeným s prožitím nějakého traumatu.
- Disertační práce splnila stanovený cíl, autorka vymezila proces posttraumatického růstu i faktory, které k němu přispívají.
- Metody výzkumu byly vhodně zvolené, kombinace kvantitativního a kvalitativního přístupu může přinést lepší výsledky než použití pouze jedné z nich.
- Výsledky disertace byly očekávatelné, jejich novým přínosem bylo hlavně to, že zmapovaly způsob prožívání relativně běžných traumat a jejich zpracování v období pozdní adolescence a rané dospělosti. Potvrdily význam subjektivního hodnocení traumatu, které nemusí odpovídat objektivnímu pohledu na tuto událost.
- Disertační práce má význam pro další zkoumání této problematiky i k použití metody dotazníku PTGI, který by bylo třeba rozšířit a zpřesnit jeho strukturu.
- Předložená disertační práce splňuje podmínky kladené na toto řízení ve všech oblastech, drobnější nejasnosti její kvalitu zásadním způsobem nezpochybňují.

V Praze dne 27. srpna 2019

Prof. PhDr. RNDr. M. Vágnerová, CSc.